

APA LÁNYA

oktatási segédanyag
a Budapest Bábszínház előadásához

„Aki kívül volt a falon nem értette, hogy mért nem változtatnak, hogy miképpen lehet ezt elfogadni és gyávának nevezték őket, akik képtelenek a kezükbe venni a saját sorsukat. Maradnak benne a rosszban. Hülyék vagytok, és mi szégyellünk benneteket, üzenték be a falon belül lakóknak, és megalázták őket, és gyávának nevezték őket, mert nem látták mindazt a szenvedést, amit elszenvettek, és amely fogva tartotta őket, benne a biztonságos fájdalomban. Mert olyan a fájdalom, hogy mélyebben köt a saját celládba, mint az öröm, mert ha öröm van, könnyen mersz bármit is csinálni, de a fájdalom olyan fertőzés, ami örökre a saját börtönébe láncol, és soha nem mersz kilépni, mert csak ez a megszokott biztonságod van, ezt már ismered, s nem tudod, ha ebből kilépnél, mi vár rád.”

Háy János

készítette: Bús Éva

TARTALOM

Köszöntő	3
Az előadás születése és bábjai	4
A műfaj és az író	5
Az előadás előtti feladatok	
Tér – díszlet – scenika	8
Az előadás utáni feladatok	
Az univerzális téma és a konkrét esetek a történelmi időben	12
Az idegenek	18
A „pragmatikus érzéketlenség”	21
A törvényről–törvényeinkről	23
Polémia	23
A hősnő magánélete	25
Az embermentő Irena Sendler	28
Források	29

Feladatok és háttérismeret ajánlása tanórákhoz a témacímek számának ajánlásával		
magyar- és drámaórához	2., 3.	4., 6., 7., 9.
osztályfőnöki órákhoz	10., 11.	6., 7., 9.
történelemórához	12.	5., 6., 7., 8.
etikához		5., 6., 7., 8.

A névhasználatról

A feldolgozás feladataiban a főhős neve **Apa lánya**. Bár a kritikák többsége az előadás hősnőjét Irena Sendlernek nevezi, a történet helyszínének pedig a varsói gettót –a szerző és rendező szándéka ellenére –, e kérdésben *Gubán Mária* álláspontját osztom:

„Az *Apa lányát* Hoffer Károly rendezte, akit Irena Sendler története inspirált. Ahhoz viszont, hogy hatással legyen ránk az előadás, nincs szükségünk a háttérsztori ismeretére. A Háy János által írt történet ugyanis olyan tökéletes érzékenységgel ragadja meg és teszi abszolúttá a karakter esszenciáját, hogy már-már méltatlan lenne nevet adni annak, amit látunk.”

Az előadás utáni megbeszéléshez különböző témacsoportokba rendeztem a feldolgozó feladatokat, így alkalom nyílik az ihletadó személyiség sorsával való ismerkedésre is.

KÖSZÖNTŐ

Kedves Pedagógusok!

A Budapest Bábszínház repertoárjának jelentős része olyan előadásokból áll, amelyek számítanak az iskolás korosztály érdeklődésére, és nagy örömeinkre valóban sok gyerek érkezik hozzánk az iskolák szervezésében.

Az iskolások csoportos színházlátogatása mögött mindig áldozatos tanári munka van. A tanítók, tanárok vállalják a megfelelő darab kiválasztását, a gyerekek utaztatását, kísérését, a közös élmény előkészítését, feldolgozását.

A Budapest Bábszínház oktatási segédanyaga azért készült, hogy támogassa a pedagógusok munkáját. A segédanyag a darabválasztáshoz szükséges információk mellett az előadás megtekintésének iskolai előkészítését és feldolgozását megkönnyítő, kidolgozott, „konyhakész” tanórai feladatokat tartalmaz.

A kerettantervekben előírt készségek fejlesztése és az ismeretbővítés minden jól szervezett iskolai tevékenységnek, így a színházlátogatásnak is természetes velejárója. Ideális esetben a tanulás ilyenkor nem az élmény rovására, hanem épp az élménynek köszönhetően történik. A segédanyag összeállításakor elsősorban olyan kreatív órai tevékenységekre szeretnénk javaslatokat tenni, amelyek építenek a hétköznapi rutintól eltérő programban rejlő többlet lehetőségekre, és a látott művel kapcsolatos felfedeztető tevékenységek, közös gondolkodások révén maradandóvá teszik az műélvezet örömeit – kisebbek és nagyobbak számára egyaránt.

Kérem a kedves Kollégákat, tekintsék a feladatötleteket afféle étlapnak, amelyről a gyerekek korosztályának, érdeklődésének, érettségének megfelelően válogathatnak! Örömmel fogadjuk visszajelzéseiket, tapasztalataikat, kiegészítéseiket, javaslataikat egyaránt.

Szeretettel várjuk Önöket, valamint kis- és nagydiákjait a Budapest Bábszínház előadásaira!

Ráhangelődés az előadás előtt

Hívjuk fel a diákok figyelmét arra, hogy az előadásban kibontakozó történet fikció és valóság keveréke. És ez igaz a monodrámá eseményei közül a legszemélyesebbekre, leghihetőbbekre, a legmeggrázóbbakra is.

Az alkotók szándéka, hogy vizsgálják az emberi életnek azokat a határhelyzeteit, amelyek – függetlenül a történelmi kortól és helytől – felmutatják azokat az örök magatartásformákat, amelyek egyaránt függenek a körülményektől és személyes döntéseinktől.

Javasoljuk, hogy ismerkedjenek meg a diákok a bábtípusokat bemutató illusztrációkkal az előcsarnok falain. Szenteljenek figyelmet a játszóhely, az Ország Lili Stúdióba való felvonulás során a korábbi előadások plakátjainak is

Szeretnénk, ha az előadáshoz kapcsolódó visszajelzésekben reflektálnának a diákok és a felnőtt nézők is arra, hogy miért is nevezik a bábjátékot „*az animációs előadás művészetének*”.

AZ APA LÁNYA CÍMŰ ELŐADÁS SZÜLETÉSE

Hoffer Károly rendező és látványtervező:

„Olvastam egy cikket Irena Sendlerről és az általa megmentett gyerekekről, akik »meghaltak azért, hogy utána újra élhessenek«. A történelem olyan lehetetlen helyzetbe sodorta ezt a nőt, hogy emberek sorsáról kellett döntenie, konkrétan arról, hogy meddig tetszalottak a kicsik, és mikor lesznek újra élők. Tulajdonképpen ez maga a bábművészet: mozgatok egy figurát, aztán amikor elengedem, akkor pontosan úgy néz ki, mintha semmi élet nem lenne benne, de aztán csak rajtam áll, hogy mikor nyúlok hozzá, mikor mozdítom meg újra.

Pallai Marával – az előadás színésznője – közösen kutattuk Irena életét, benne van legalább két évünk. A darab megírására Háy Jánost kértem fel, aki nagy örömünkre elvállalta. Már az elején egyetértettünk abban, hogy mi tulajdonképpen nem dokumentarista előadást akarunk, hanem az az érdekes, hogy van egy háború, mindenki ennek a helyzetnek a kiszolgáltatottja, teljesen függetlenül attól, hogy melyik oldalon áll, és van egy nő, akinek van egy személyes története, és nyilván hatnak rá a körülmények, de leginkább magával van elszámolnivalója.

Háy fantasztikusan ír erről:

–Belökött a cellába és rám zárta az ajtót. Visszakerültem a legszűkebb helyre, aminél csak a test szűkebb, a testnél pedig a saját tudatunk, aminek falait senki nem tudja áttörni... Nincs kiút a tudat fogdájából.–

Így ez a darab nem Irena Sendler története, nem véletlenül nincs nevesítve előadásunkban sem. Élete csak ihletforrásként szolgál egy általánosabb történet kifejtésére.

A főszereplő tizenegynéhány karaktert játszik, mozgat a darabban. Úgy meséli el börtönben töltött napjait, s idézi meg emlékképekben egykori tetteit”

(részlet az előadás színlapjából)

Az előadás bábjai

Túlságosan adja magát manapság, hogy egy kortárs bábelőadásba a bábót mint motívumot és metaforát is belelássuk (hasonlóan ahhoz, amikor egy kortárs táncelőadásról a testből kiindulva gondolkozunk), mégis feltűnő, hogy a szereplők – legyenek áldozatok vagy örök – irányítva és kiszolgáltatva cselekszenek, hasonlóan a színészek által mozgatott bábokhoz. Közben a valódi bábok csak alkalmanként jelennek meg az előadásban, igaz roppant változatosan: egy félig megevett kenyérszelettel kezdve egy széken át a klaszszikus bábokig sok mindenből lesznek karakterek a színpadon. *(egyperces kritika)*

Az előadás bábjainak többsége *bunraku báb*, amelyeket itt egyedül mozgat a színésznő, Pallai Mara. Az ezektől eltérő, különleges anyagú és megjelenésű báb párosról így vallott a látvány- és bábtervező rendező, Hoffer Károly:

„Az Apa lánya térdbábja is latex, ugye?”

– Nem, az egy teljesen új anyag, a kellékesünknek, Rákli Magdinak köszönhetem. Talált egy olyan gumírozott fáslit, amihez nem kell kapocs, mert ha összegyűröd, összetapad. Magdi behozta, hogy milyen jó lesz ez Pallai Mara, a főszereplő kezére, mivel én kértem, hogy legyen rajta valami, amiből a végén ki tud „vetkőzni”. Megnézegettem, és láttam, hogy szépen alakítható; eszembe jutott, mi lenne, ha ebből az anyagból készülne a térdfigurák arca. És működött, tényleg könnyen meg lehetett szoborni a fáslit.

– Ehhez akkor nagyon képen kell lenni az új anyagokkal kapcsolatban...

– Persze, de jó segítőim vannak, sokat lehet tőlük tanulni.” *(Gócza Anita)*

A MŰFAJ ÉS AZ ÍRÓ

A monodráma

A monodráma olyan színjáték, melynek egyetlen előadója egy, két vagy több szerepet személyesít meg. Drámaszöveggént megszülető alkotás, amelyet színpadra alkalmaznak. Ilyen például Beckett: *Az utolsó tekercs*, Schönberg: *Az örült király éneke* című műve.

De jellemző az epikus irodalmi műből készült színpadi előadás is, mint pl. Rousseau *Pygmalionja*, Csehov: *A dohányzás ártalmasságáról* és Gogol: *Egy örült naplója* című elbeszéléséből készült monodráma.

A műfaj eredete a középkori színjátszásba nyúlik vissza, amikor a vándorló előadók állandó épület és valódi színházi élet híján, sűrű maszkváltással több szerepet is eljátszottak. Később a 18. században tűnik fel újra a francia és német színjátékban.

A modern színjátszásban az abszurd irányzatok kedvelik, mint olyan műfajváltozatot, amely a valóságos konfliktusok, az emberek közötti kommunikáció hiányáról, lehetetlenségéről tanúskodik.

A monodrámában a hős sorsát meghatározó külső-belső mozgások, konfliktusok egésze alakítja, teszi teljessé a művet. „Nem feltétlenül fontos, hogy a drámában a központi hősnek egyenrangú ellenfele legyen” – írja Kocsis István, s ebből a tételből fogalmazza meg a maga monodráma-elméletét: „...a hősnek úgyis önmagát a legnehezebb legyőznie, tehát a drámai feszültség érdekében a hőssel önmagát kell szembeállítania.”

Híres előadások ma *(Idesorolható vajon egy előadó önálló estje is?)*

cím	játssza	rendezte	szerző
Ibusár	Bíró Kriszta	Pelsőczy Réka	Parti Nagy Lajos
Egy örült naplója	Keresztes Tamás	Bodó Viktor	Gogol
Utolsó kétszáz évem	Szabó Zoltán	Bánki Gergely	Királyhegyi Pál
Leszámolás velem	Nagy Dániel Viktor	Rába Roland	Édouard Louis
Psyché	Ábel Stella	Tárnoki Márk	Weöres Sándor
A csemegepultos naplója	Ötvös András	Göttinger Pál	Gerlóczy Márton
Árva Bethlen Kata	Gubik Ági	Vas-Zoltán Iván	Kocsis István
Klamm háborúja	Scherer Péter	Novák János	Kai Helsen
Egyasszony	Tenki Réka	Paczolay Béla	Péterfy-Novák Éva
Kripli Mari	Lázár Kati önálló estje		Jászai Mari
Szókratész védőbeszéde	Haumann Péter önálló estje		Platón
Azt meséld el, Pista	Mácsai Pál önálló estje		Örkény István Bereményi Géza

Feladat az előadás előtt

Beszélgetés a diákokkal:

- a) A műfaj, a monodrám jellemzői
- b) Ki beszél? – a monológ és dialógus szerepe a monodrámában
- c) Szituációs játék önként jelentkezőkkel:
 1. Miért szerettem – nem szerettem gyerekkoromban a bábjátékot? (max. 1-1 percben)
 2. Átalakítás: Mondd el mindkét véleményt E.1. személyben
 - egyedül kiállva, eszköztelenül
 - egy tárgyat (sapka, könyv) bábként „használva” a monológban!
- d) Mit vártok az Apa lánya előadástól a Budapest Bábszínház hitvallásának részletét olvasva? „A mi műfajunk olyan színpadi kifejezőmódokra is képes, ahol az élőszínház már megreked, és amely felveszi a versenyt a XXI. század vizuális ingereivel. Tesszük mindezt – paradox módon – az akár több száz vagy ezer éves technikákra építve, amelyek hagyományainak őrzését és továbbfejlesztését kiemelten kezeljük.”
(a Budapest Bábszínház honlapjáról)
- e) Megfigyelési feladatok az előadás megtekintésekor
 - Hogyan alkalmazza az előadás a világítást a térváltás érzékeltetésére?
 - Milyen a hangokkal, zenei motívumokkal teremt atmoszférát?

Az író

Háy János (1960) József Attila-díjas költő, író, drámaíró, a Palatinus könyvkiadó alapítója, festő, grafikus

Művei

- *Gyalog megyek hozzád a sétálóúton* – 1989 (Első megjelent kötete az 1976-1985 között született verseit és képrajzait tartalmazza.)
- *Dzsigerdilen* – 1996 (regény), *A gyerek* – 2007
- *A bogyógyümölcskertész fia* – 2003 (novellafüzér), *Házasságon innen és túl* – 2006 (novellák)
- *Kik vagytok ti?* – *Kötelező magyar irodalom* – 2019
- Első színpadi műve *A Gézagyerek* a 2001/2002-es évadban elnyerte színikritikusok szavazatai alapján a legjobb új magyar dráma díját.
- 2017-ben *A halottember* című drámája kapta az elismerést.
- Ismert drámai művei: *A Gézagyerek*, *A Pityu bácsi fia*, *A Senák*, *Völgyhíd*, *A Herner Ferike faterja*, *Hozott lélek*, *Nehéz*, *Halottember*

„Egy régebbi interjúdból idézek: **«sosem volt célom, hogy a színház közelébe kerüljek».** Ez azt jelenti, **hogy a dráma elsősorban mint szöveg érdekelt?»**

H. J.: Író vagyok, csak a szövegben vagyok kompetens. A drámaírásban az érdekelt, hogy miképpen lehet olyan művet létrehozni, ahol mindent kizárólag a dialógus visz a hátán. Hiába van szerzői magyarázat, netán magyarázkodás, csak a dialógus tudja felmutatni a karaktereket, a konfliktusokat, a sorsokat. Ha a dialógus rossz, vagy pontatlan, borítékolni lehet, hogy rossz előadás fog születni.

Nem a hős megtalálása a legnehezebb és legfontosabb feladat, mert hősök és antihősök mindenütt vannak. Problematikusabb, amikor egy író nem tudja a hősét hitelesen képviselni. Akárkiről írok, meg kell találnom önmagamon belül, a saját lelki palettámon a személyiségét, akkor is, ha az nem az én jellemem vezérhajója. Csak így lehet az alakokba lelket önteni, s hitelesen képviselni az életigazságait.

Az alkotás felhőtlen optimizmus, annak ellenére, hogy olyan kérdéseket feszeget, amelyek az emberi lét alaptragikumára és alaptraumájára világítanak rá. De ez invitáció arra, hogy gondolkodjunk magunkról, ami az egyetlen esély a jobb minőségű életre.

Ott akarom megfogni az embert, ahol a legtöbbet tudom mutatni belőle, s ezek nem a siker pillanatai. A lét mélyén alapvetően ott a bukás borítéka, de ez nem azt jelenti, hogy a történeteim életellenesek volnának. Épp ellenkezőleg, az emberi lét mélyebb feltárására tett kísérlet a legelemibb életakarás.

Akkor járok helyes úton művészként és magánemberként is, ha rámutatok a lét veszélyeire és fájdalmaira. Inkább a Taigetosz legyen alattunk, még ha nem is tudjuk, lesz-e olyan meredély, ahonnan szép kilátás nyílik, mint egy üres síkság. **Az emberi lét legnagyobb veszélye a nem érezni állapota, ami számomra a teljes ürességet, érzelmi kiapadást jelenti.** (részlet Kovács Emőke interjújából)

Feladatok az előadás előtt

Akár a felkészítő Kolléga, akár érdeklődő diákok is beszélhetnek a műfajról és az íróról, de ajánljuk, hogy **gondolatébresztőnek** idézzék a kiemelt részleteket.

„... hősök és antihősök mindenütt vannak” – vallja az író, Háy János

CSOPORTMUNKA (4-5 fővel csoport)

a) Nevezetek meg hősöket és hősnőket gyermekkorotoktól máig (összesen 5)

- irodalmi alkotásokból, filmekből,
- történelmi eseményekből!

Indokoljátok meg: miért tekintitek őket hősnek, hősnőnek?

b) Vitassátok meg: Szükség-e van ma hősökre? – **szavazás:** támogatja – ellenzi (3-5 érv)

TÉR – DÍSZLET – SZCENIKA

Áttekintés a megbeszélés, feldolgozás előtt a kollégák számára

szcenika: (görög) mai értelemben a színházteret, a színpadnak kialakítása, technikai berendezése. Egy színház scenikusa felelős a színpadkép különböző elemeinek működéséért. Feladatköre néha összekapcsolódik a díszlettervezővel, a látványtervezővel. (a látványtervező és rendező Hoffer Károly)

- Az *Apa lánya* előadás tér-fény-hangtervezése egy látomás megvalósítása falakról, börtönről, fogságról, döntésekről, kötelességről.

„Én nem ismerek olyan törvényt, aminek ellene tettem volna, az én törvényem azt mondta, hogy azt kell tennem, amit tettem. Mondtam, holott pontosan tisztában voltam azzal, milyen elbírálás alá esik az, amit csináltam.” (Háy János)

- A színpadi tér (nagy, szürke doboz) – maga a börtöncella és a vallatószoza alul-felül is zárt.
- Apa lánya, a hősnő pedig önmaga láthatatlan börtöne, a díszlet is ennek kivetülése.

„Néztem a falakat épp olyanok, mint az elkülönített terület körüli falak. Épp úgy fogva vagyok, s aztán arra gondoltam, hogy a testem még ennél a cellánál is kisebb cella. Hogy mindenki a saját testének fogságában él, hogy enni akar, hogy inni akar, hogy levegőt akar venni, s ha mindez nem működik, nincs lélek. Bár nem tudtam, hogy van-e lélek vagy csak kötelesség van, amit magamnak meghatároztam.” (Háy János)

VILÁGÍTÁS a térváltás és a lélekábrázolás szolgálatában

- a) sötétség – ellenőrzőpont – esti jelenetek – az ór lámpája az arcra irányul
- b) teljes világítás – vattatószoza
- c) fejfény – világítás háttér nélkül – utca, szoba – a gyermekekkel, szülőkkel való találkozás
- d) a fal megvilágítása – cella – Újvilág utcai találkozás Macsejjal
- e) a létra és az égi tér szűkített világítása

„Saját magányának reflektorfényében, hol állva, hol ülve, gondolatai a mögötte lévő falra vetülnek. Érzelmeket tökéletesen leköveti a cella nyomasztó világítása.” (részlet Gubán Mária kritikájából)

Atmoszférateremtő ZENE/HANG – Presser Gábor

- szívdobogás
- légzés
- víz hangja
- dúdolás
- fémes hangzás – zongorahúrok zörgése
- szájharmonika

Visszacsatoló feladat az előadás előkészítéséről: lásd 7. oldal

Áttekintő ábra – tárgyak, emberek, cselekvések a térben

RENDEZŐI bal	közép	RENDEZŐI jobb
	mennyezeti nyílás kötél kampóval	
ajtó dörrenve bezárul	hátsó fal átláthatatlan ablak árnyjáték	
alumínium hamutartó a vattatótiszt szotyolázik, támaszkodik, fenyegetően csapkod vele	szék vattatás, töprengés ülve, rálökve, földre lökve alatta lefoló rácsa ellenőrzőpont sötétben zseblámpa fényében	fémflavor Apa lánya vetkőzik, tisztálkodik a falon kívüli élet – alszik, gondolkodik Macsejről cipők
ételbeadó nyílás bántóan hangos	eszik játék a kenyérdarabbal	falirekeszek nehezen kihúzhatóak a különböző bábok helyei a falon belüli urnák „lakások” bennük kis dobozok, koporsók a mentéshez

Áttekintő ábra a doboz/börtönhöz mint szimbolikus térhez

<p>FENT – kinyílik a mennyezeti nyílás, leereszkedik a kötélpompával</p> <p>FEL – a székre állva kezdődik a mentés – fütty – a kötélpompával</p> 	<p>LE – a kötélpompához visszahull, nincs út felfelé, kifelé</p>
	<p>LENT – a fémlavór mellett a padlón –</p> <p>KINT – a falon kívül – fekszik (Macsejra gondol)</p>
<p>a doboz/vallatószoza KÖZEPÉN A SZÉKEN vallatás</p>	
<p>LENT KÖZÉPEN – a lefolyó rácsát kinyitva temet (apa-fia térdpábok)</p>	
<p>KINT közepén – térváltás sötétséggel, zseblámpás megvilágítással</p> <p>ellenőrzőpont</p> <p>félelem nélküli beszélgetések az őrral</p>	

KINT – a fal mellett – az Újvilág utcai találkozás Macsejjel
erotizált jelenet

KINT
a celladoboz mellett jobbra FEL létra – a határolt égi térbe Apához –
a haldokló és megmenekülő látomása

Feladatok csoportmunkában

Csoportonként egy áttekintő, a fejléc kivételével üres táblázat. Tárgyak, emberek, cselekvések a térben A3-as lapon.

Helyhatározó kifejezések a táblán: **kint, bent, lent, fent, le, fel, közén.**

1. Írjátok be az üres színpadi teret ábrázoló táblázatba azokat a díszletelemeket, tárgyakat, cselekvéseket, amelyek **számotokra a legemlékezetesebbek voltak!**
2. **Bemutatásuknál** használjatok tárgyakat, lepedőt/függönyt, sötétséget, mobillal zseblámpát, hangokat stb.

AZ UNIVERZÁLIS TÉMA ÉS A KONKRÉT ESETEK A TÖRTÉNELMI IDŐBEN

Feladatok az előadás után csoportmunkában (4-5 fővel)

a) Mutassátok be, jellemezzétek

az **Apa lánya hősnőjét** külső-belső tulajdonságai alapján 5–7 mondattal! Reflektáljatok a darabot ihlető személy, Irena Sendler **véleményére is!**

„Nem tekintett hősként magára, mert a hős szó idegesítette. Azt mondta, azt tette, amire nevelték: segíteni az embereknek a bajban. Nem megkülönböztetve őket egymástól ilyen-olyan szempontok szerint.”

(részlet Kurucz Adrienn cikkéből)

b) Vita

Válasszátok ki az előadásból és a róla szóló idézetek közül azt, amelyekhez kapcsolva 4-5 állításban ismertetitek a csoport tagjainak **véleményét** az univerzális témáról:

1. Amikor segítünk valakinek, számít-e, ki az, vagy maga a segítség egyetemes? Kötelesség vagy sem a segítség mint – ahogy Apa lánya mondja – „*emberséges cselekedet*”? Miért?

Reflektáljatok az idézetekben megfogalmazottakra is!

Ápolónő vagyok, az a dolgom, hogy segítek, akin lehet. Nem nézhetem, hogy ki szorul rá. Ha maga beteg volna, magán is segítenék.

„Vajon tényleg képes lettem volna segíteni rajta, hogy aztán újra lehetőséget kapjon a gyilkolásra? Dönthetek-e más ember sorsáról azzal, hogy nem segítek, s megvonom tőle azt a lehetőséget, hogy más legyen, mert hagyom, hogy ne legyen. Nem tudom.” (Háy János)

Létezhet-e, hogy **saját jólétünket veszélybe sodorva segíteni akarunk másoknak** úgy, hogy abból semmi közvetlen hasznunk nem származik? (részlet Gubán Mária kritikájából)

2. Van-e visszaút a szeretetlenségből?

„És arra gondoltam, hogy lesznek saját gyerekeim és én nem érzek majd irántuk semmit és ők sírnak, hogy mama szeress minket is! (...) A gyerekek meg tudják majd, hogy hány velük egykorút menttettem át a falon, s azt akarják, hogy őket is mentsem meg azzal, hogy szeretem őket, és majd állnak ott, néznek rám, mama, mama, szeress. Mama, szeress. Egyszer a kisebbik azt mondja, mama szeress, mi is idegenek vagyunk és sír, hallod, mama, idegenek, s hogy jobb volna, ha el lenne falazva egy városrészbe, és jönne az anyukája, aki kimentené onnan. És tényleg el lesz falazva a szeretetlenségbe, de onnét senki nem tudja őt és a testvérét kimenteni. Mama, szeress, mondja sírva, és én csinállok olyat, amit csinálni kell ilyenkor, de mi lesz, ha nem lesz szíve annak a simogatásnak?” (Háy János)

A küldetés mellett nagy téma maga a túlélés és a tovább élés. A főhős felteszi magának a kérdést: ennyi borzalom után képes lesz-e majd élete hátralévő részében nyugodtan élni? Vajon képes lesz-e arra, hogy a saját gyermekeit is őszinte szeretettel szeresse, tud- jó anya és jó feleség lenni, vagy minden jóérzés elveszett belőle? Ez a kétely teszi őt annyira emberivé. (színházkritikak.blog.hu John Theatre)

–... azok után, hogy valaki megéli a világháborút, a zsidóüldözést, a bebörtönzést, vajon képes-e még a szeretetre? (részlet Malik Andrea kritikájából)

A konkrét esetek a gyermekmentésből

FELADATOK 4 CSOPORTBAN

- külön papíron
- a 4 KÉP (lásd: 14–15. old.)
- a 4 SZÖVEG (lásd: 16–17. old.)

Húzzanak egy képet, és válasszák ki hozzá az asztalról a szöveget!

1. Idézzétek fel a konkrét történetet a kép segítségével!

A csoportban tanulmányozzátok, majd készüljétek a konkrét esetek – betűtípussal preparált és rövidített – szövegének felolvasására. A narrátor is lehet szereplő!

(a képek kivetíthetők a Budapest Bábszínház az előadáshoz kapcsolódó Galériájából)

2. A csoportok bemutatója után vitassátok meg az esetek érzelmi és erkölcsi kérdéseit az érintettek oldaláról!

a szülők – Mit tettek, mit tehettek a szülők ebben a bezártságban, nélkülözésben?

Elengednéd a gyerekedet egy idegennel, ha azt állítaná, úgy életben marad? Pontosabban, ha csak úgy marad életben, ezt állítja?

Elengednéd-e egy minden pontján bizonytalan jövőbe a biztosnak látszó halálból, ahol az egyetlen pozitívum, hogy foghatod a kezét? *(részlet Kurucz Adrienn ismertetőjéből)*

a gyermekek – Volt-e választási lehetőségük?

Képek a gyermekmentés eseteiről

apa – fia
térdbábok

betakart kisfiú
kesztyűs báb

kisfiú – anya
bunraku bábok

nagyanya – anya
dobozos bunraku bábok kis dobozokkal

Szövegrészetek a gyermekmentés eseteiről

a) apa és fia – 2. jelenet – nem engedi el, meghalnak térdbábok

Odamentem egy apához, hogy ha nem is mer kitörni, engedje legalább a gyereket.

Apa: De hát az anyjukat már elvesztettük, elvitték a katonák, csak annyi maradt belőle, ahogy visszanezett a sorból. S most a gyereket is?

A gyerek nem fog elveszni, mondtam, hanem megmenekül.

Apa: Megmenekül, de mi lesz belőle nélkülem? Olyan lesz, amilyen én nem vagyok.

De lesz. Bármilyen is, de lesz, és a háborúnak egyszer úgyis vége szakad, és akkor újra egymásra találnak.

Gyerek: Én sem akarok úgy lenni, hogy az apu nincs ott.

De élni fogsz, mondtam, és majd apa megtalál, ha vége a háborúnak.

Gyerek: Az úgy nem jó. És az apu olyan, hogy mindent megcsinál és mindentől megvéd.

Ha itt maradsz, éhen halsz, ahogyan mindenki éhen fog halni, vagy elviszi őket a tífusz.

Gyerek: Majd apu ad nekem enni, és nem baj, ha csak keveset, az is elég, ha együtt vagyunk.

Az apa azt mondta, nem, nem engedi, és az a gyerek meg is halt hamarosan éhségtől és betegségtől meggyötörve.

b) kisfiú – altató – megmenekül, anyja meghalt, apja elengedte bebugyolált gyermekbáb

Hol volt, hol nem volt, **mondtam a mesét**, volt egyszer egy, itt gondolkodtam, hogy mi legyen ... **Mesét mondani olyanokról, akik képesek voltak egy kardcsapással megváltoztatni a világ működését ott, ahol nincsenek már hősök, mert minden hősi cselekedetre ezer bitang van rászabadítva?** ... *Mondasz még mesét*, kérdezte a kisfiú, én ültem az ágya mellett, beteg volt, ma este talán ő lesz az egyik, akit kijuttatunk, mert az apa engedélyezte. Mondok, **hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy anyukád.**

De nem mondtam, mert elaludt, nem meséltem arról az anyukáról, aki ... lopózott a házak falához lapulva, hogy valamely helyről, ha másképp nem, hát lopni fog valami kis ételmezt. **Sovány volt, mint egy papírlap, de egy sarkon a szemfüles örök mégis észrevették** és ez az anyuka többé nem hozott haza ételmiszert.

A kisfiú elaludt, nyugtató injekciót kapott, hogy ne adjon zajt, amikor átjutunk az ellenőrzési ponton.

c) anya és fia egy felnőtt és egy gyermek báb

Hol van az anyukád. A kisfiú kint volt az utcán. Bent a házban. Nem jön ki soha. *Miért?* Nem bírja nézni, hogy gyerekek sírnak kenyérért, különösen, ha az ő gyereke is sír és könyörög valakinek. *Elviszem a gyereket, ő meg fog menekülni. Mi lesz veled ott kint, mit fog csinálni egyedül?* Nem lesz egyedül, segítenek neki. **Kik?** *Mondtam, hogy kik, amennyit lehetett, mert neveket nem mondhattam. És ha meglátják rajta, hogy kik közül való? Vagy hallják a beszédén, hogy idegen?* Nem fogják látni. **Mért, az nem látszik, hogy valaki idegen?** *Ha olyanok között van, akik nem idegenek, akkor nem. Aki idegen, mindig idegen marad. Ha nem vihetem, éhen hal, mint annyian már, vagy valamely fertőzés végez veled. Ezt egy anya nem akarhatja.*

*... Vihetem? A nő sírt, a csontokból folyt ki a nedvesség, mert húsa már nem volt. Folyt rá az elkoszolódott ruhára, én meg néztem, s arra gondoltam, vajon **tényleg érdemes-e megmenekülni, ha ennyire fáj.***

d) nagyanya, anya és gyerekek 2 felnőtt báb és 3 kis koporsó

Nem, mondta az egyik nagymama, a gyereket koporsóba nem tehetik. *Most ezt tudjuk csinálni. A koporsó nem gyanús.*

Nagymama: Milyen vakcina?

Csak altató.

Nagymama: Az minek?

Hogy kibírják.

Nagymama: Megöli. Hallod? Nem figyelsz rám? Megöli a gyerekeket.

Anya: Nem, mama, megmenti.

Nagymama: Ez nem megmentés. Koporsóban halottak vannak, nem élő emberek.

Anya: Mama, ne kiabáljon, megijednek a gyerekek.

A gyerekek sírtak. Anyu te nem jössz? Nem mehetek, mondta az anya és én beadtam a vakcinát. A gyerekek elaludtak, beletettem a koporsóba, hárman voltak testvérek.

Ha a feldolgozás során felmerül a kérdés: MI LESZ, MI LETT A KIMENTETT GYEREKEKKEL?

akkor olvassák fel a 3 Háy-idézetet egyfajta lezárásként (a keretezett rész csak tanári háttérdokumentum) **reflektálási lehetőség a** táblai fogalmakkal

TÁBLÁRA: kockázat és veszteségek, trauma és feloldás, fikció és dokumentált tények

4. jelenet

1) Vallatótiszt: ... egy vidéki kisvárosban a helyi lakosság hogyan verte agyon az örökbefogadott gyereket, akiről kiderítette valaki, hogy tulajdonképpen fajtiszta idegen, vagyis fajtiszta tisztátalanság. A gyereket leterítették, amikor az utcán nézelődött, talán egy játékkereskedés előtt, ahol a gyerekek mindig is nézelődnek, s ütötték és rugdosták végül egy fiatal férfi fejszével kettélocsantotta a fejét, mert meg kell semmisíteni az ilyeneket, akik vérromlást hoznak.

2) Vallatótiszt: Mennyi volt kétezer? Több?

Tudtam mennyi volt, felírtam a nevüket és hogy hová kerülnek, hogy ha életben maradnak a szüleik, megtalálják őket, de nem mondtam, hogy pont annyi.

Elviszem a gyereket, ő meg fog menekülni. Mi lesz vele ott kint, mit fog csinálni egyedül? Nem lesz egyedül, segítenek neki. Kik? Mondtam, hogy kik, amennyit lehetett, mert neveket nem mondhattam. És ha meglátják rajta, hogy kik közül való? Vagy hallják a beszédén, hogy idegen? Nem fogják látni. Mért, az nem látszik, hogy valaki idegen? Ha olyanok között van, akik nem idegenek, akkor nem. ... Itt nem maradhat, mondtam, mert akkor biztosan vége. Meg van szervezve. Jó dolga lesz. És ha mi elpusztulunk, akkor ki fogja felnevelni, ha vége lesz a háborúnak. Lesznek olyanok, mondtam, s hogy legalább valaki őrizni fogja a szülei emlékét.

6. jelenet kezdete

3) Akkor történt, mikor azokban a kisméretű fadobozokban vittük ki a gyerekeket, talán gyengék voltak már az altatóhoz, vagy kevés volt a levegő... Átjutottunk, mentünk a falon kívüli utcákon és beálltunk a zárda udvarára, mint mindig. Hány, kérdezte a zárda vezetője, s én mondtam egy számot, aztán elkezdtek kinyitni a fedeleket és felnyitottuk az elsőt és akkor abban az elsőben már nem volt szuszogás és a másokban sem volt szuszogás és csak kettőben volt szuszogás, a többiben nem. Nem éreztem semmit.

Ahhoz képest, hogy hányat mentettünk ki, ez elenyésző, gondoltam. Pedig tudtam, hogy azoknak az anyáknak és apáknak ezek a gyerekek a gyerekeik voltak, a megmentett többiek semmit nem csökkentenek a fájdalmukon. Nem kell megtudniuk, gondoltam, úgyis meghalnak, jobb úgy meghalni, hogy az élő gyerekeikre gondolnak.

Sendler és segítői zsákokban, koporsókban, felnőtt halottak alá rejtve hozták ki az elkábított gyerekeket, összesen 2500-at, hogy legalább ők megmeneküljenek. A kimenekített gyerekeket keresztény lengyel családoknál, árvaházakban, kolostorokban, zárdákban, plébániákon helyezték el. Irena gondosan feljegyezte, melyik gyerek kié, hogy a háború után egyesülhessenek a családok, és a papírokat egy almafa alá ásta egy ismerőse kertjében. Sajnos, a gyerekek többsége addigra árva lett, a szülőkkel Treblinkában végeztek. Sokan ezután a befogadó családnál maradtak, ötszáz gyermek Izraelben kezdett új életet, ötszázan pedig szétszéledtek a világban, ma már utódaikkal együtt sokezres közösséget alkotnak Irena „gyerekei.” (részlet Kurucz Adrienn ismertetőjéből)

AZ IDEGENEK

Ráhangelő felolvasás

a) Különleges dramaturgiai bravúrral dolgozik az előadás: tudjuk, hogy a II. világháború idején járunk, tudjuk, hogy a gyűlölet tárgyát a zsidók képzik, tudjuk, hogy Irene a főszereplő, ám mindez a szövegtől nem derül ki pontosan. Ezzel pedig Háry kortalanná teszi az eseményt, bizonyítva, hogy az emberi kegyetlenség nem korlátozódik pusztán a világháborúra, és hogy embernek lenni egy embertelen világban mindig és mindenkor a legnagyobb kincs. *(John Theatre blogbejegyzéséből)*

b) Ők, a falon túliak. Az idegenek. Veszélyt jelentenek ránk és egyre közelebb jönnek. Elveszik a munkánkat, az életterünket, a lányt, aki tetszik, meg az utolsó doboz tejet a boltban, mikor már épp a kezünkben lenne. Ezért el kell pusztulniuk.

Nehéz hibáztatni a kihallgatót, hiszen nem tesz mást, csak minden áron saját, nehezen fenntartható világképét védelmezi. Kötelessége gyűlölni a másokat, mert az ő létezésük jelenti a legnagyobb veszélyt arra, amiben hisz. Mert ha kiderülne, hogy a mások egészen véletlenül ugyanolyanok, akkor már semminek nem lenne értelme. *(Gubán Mária kritikájából)*

xenofóbia-idegengyűlölet: (vagy *xenophobia*) görög eredetű szó, a ξένος (xenosz) „idegen” és a φόβος (phobosz) „félelem” szavak összetétele. Enyhébb formájában az idegenekkel szembeni negatív érzelmet jelenti. Megnyilvánulása: elkerülés, bizalmatlanság, esetleg nyílt agresszió.

Feladatok az idegengyűlölet témájához

Minden csoport foglalkozzon a téma szövegeivel és kérdéseivel, képviselőik terjesszék elő a válaszukat!

a) a hiedelemről

1. Beszéljétek meg, hogyan találkozott gyermekkorában Apa lánya az idegengyűlölettel! Mi volt ez? Mit tudtok róla?
2. Miért nem hitt ebben a katolikus Apa lánya?

b) az előadás alaphelyzetéről (1-2-4. jelenet)

1. Mi a Vallatótiszt nézete a falakkal körülvett idegenekről?
2. Mivel indokolja az ellenük hozott és alkalmazott törvényeiket?

Tulajdonképpen mivel vádolja az idegeneket?

1. jelenet

Vallatótiszt: Valójában ugyanazt akarjuk. Hogy ne terjedjenek, hogy ne hálózzák be a világot és ne rontsák le a rossz génekkel az egészséges fajokat.

A mi felelősségünk, hogy milyen lesz az az ember, akit majd száz év múlva embernek nevezünk. Mindig így volt, ha nem így lett volna, alacsonyrendű fajok népesítették volna be a világot. Kőbaltával vándorolnánk az erdőkben és nem Goethét olvasnánk. A természetes kiválasztódás nem kielégítő és sosem volt az. Mi megsegítjük a természetet, a természet törvényét, mely szerint csak a legjobb egyedek érdemesek a továbbélésre, mert hiszünk abban, hogy olyan világ lesz akkor, ami a lehetséges világok legjobbika.

...abban állapotunk meg, hogy ezeket az ártalmas lényeket kiirtjuk a világból, elkülönítjük, majd megsemmisítjük őket. Aki ezt akadályozza, az törvényt sért és halálra van ítélve.

Ha nem pusztítjuk el őket, minden hatalmat elvesznek és a tiszta fajokat fogják rabszolgasorban tartani, azt nem lehet megengedni. Nézze csak meg, minden államban a kezükbe kaparintották a gazdaság legfontosabb területeit, a sajtót, s már ott tartottunk, hogy eszelős forradalmakkal meg akarják szerezni a politikai hatalmat is. Semmi sem drága nekik, nincs olyanjuk, hogy hazájuk. Minden haza lehet az övék, de valójában egyik sem az. S hogy milyen megátalkodottak, s egyre több olyan van közöttük, akiket már csak a nagyszülők származása révén lehet beazonosítani, mert különben olyanok lettek, mint mások, de belül nem, belül az működteti őket, ami a nagyszülőket is működtette, hogy leuralni a világot, az áru és a termelés fogságába vetni a magasabb szintű fajokat.

2. jelenet

Amit cselekszünk az az emberi faj szempontjából védőoltás, amivel megóvjuk a tisztavérűeket.

4. jelenet

Tele van árulkodóval a falon belüli világ, s hogy azok, akik ma még nem voltak árulkodók, sőt épp róluk érkezett jelentés, azok holnap már maguk is árulkodtak. De hát mindig is árulónak kellett lenniük, hogy valamennyi közülük túlélje az állandó üldöztetést, mert állandóan üldözve voltak. Soha nem szerették őket. Nincsen más nép, akit ilyen általános gyűlölet övezne évezredekken keresztül. Ezen is érdemes volna elgondolkodni, hogy miért.

Irigységből, mondtam.

Vallatőtiszt: Ugyanmár! Ki irigyelne egy olyan népet, amely népet minden más nép megvet.

c) MI ÉS ŐK – megosztottság akár egy (nemzeti, etnikai, vallási) csoporton belül

A monodrámá „az egyedín keresztül az általános felmutatására törekszik, egyszer sem használja a zsidó kifejezést. Idegenekről beszél, akiket a fogva tartó hatalom kártékony, kipusztítandó embercsoportnak tart. Így teremődik meg az előadás örökérvényű, nem pusztán az árja-zsidó szembenállásra koncentrálódo »mi« és »ők« kettőssége.” (Gyürky Katalin kritikájából)

Háy János a zárójelenetben fogalmazta meg, hogy

- 1) mit jelent **az ember agresszív ösztöne** és az abból kialakuló idegengyűlölet, **a xenofóbia**
- 2) és azt, hogyan működnek azok **a hatalmi helyzetek**, amelyek az agresszív ösztönöket felerősítő gyűlöletből – mint a megosztottság forrásából – teremődnek meg

6. jelenet

„Valójában, mindenki embert akar verni, csak olyanokká lettünk, hogy a törvények ezt csak kivételes esetekben engedik meg. Pedig az ember ilyen genetikailag, hogy kínozni akarja a másikat.

A világ úgy van, hogy mi és ők, s aki az ők csoportjába tartozik, az nem ember, emberek csak a mi csoportunkban vannak. Az őket lehet úgy ütlegelni, mint az állatokat, az őket meg lehet ölni, mert az ő elpusztításuk nem emberölés.”

FELADATOK

1. **Vitassátok meg**, egyetértetek-e ezekkel az általánosító, konkrét történelmi helyzetektől elvonatkoztató megállapításokkal?

A xenofóbia bárki és bárkik ellen szólhat, akik „mások” mint „mi”: lásd focicsapatok, homoszexuálisok stb., bár az „idegen” meghatározása korban és társadalomban eltérő és nem mindig következetes.

A xenofóbia alapja, hogy kialakuljon a közösség erős „*mi-tudata*”, amellyel szembehelyezhető – oppozíciós – meghatározás az „*ők*”, a „*mások, mint mi*”.

Az etnikum tudatossága nem feltétlenül vezet idegengyűlölethez, ezen tudatok alapja társadalmi eredetű.

2. Vizsgáljátok meg ezt a kérdést **a hatalmi pozícióba került örökkel, végrehajtókkal kapcsolatban is!** Mi a magyarázata az ő viselkedésüknek?

1. jelenet

És közülük (a rabok, a falak közé zártakat közül) kerültek ki azok is, akik a parancsokat osztották. Mert a betolakodó hadsereg katonái még attól is undorodtak, hogy ők szabályozzák az idegenek működését. Kiválasztották közülük a végrehajtókat, akik gonoszabbak lettek, mint a betolakodók, mert azt gondolták, így tarthatják meg az életüket. Lehet, hogy tényleg nincs ott belül mérce. Ezek a rendfenntartók aztán a régi barátaikat és rokonaikat lökdösték, ütlegelték, néha halálra verték. Ők álltak a kapuban, ők ellenőrizték, amikor ki vagy be kellett mennem. De hát együtt jártunk iskolába, mondta az egyik férfi és keresztnevén szólította a rendfenntartót, és a rendfenntartó akkor ököllel az arcába csapott és a földön rugdalta.

Mit képzelsz, hogy hozzám szólsz, mondtam, hogy gyere te is felügyelőnek, mondtam, de te nem akartál. Nem tudtam, nem tudtam megtenni, hogy olyan legyek, mint te. Te rohadék, már az iskolában is azt gondoltad magadról, hogy különb vagy nálam, már akkor is, és rúgta a földön a valahai osztálytársat.

4. jelenet

Ha vége lesz a háborúnak, ezt mondják, akkor majd hazamegyünk és otthon olyan lesz, hogy jó. Pont azt mondják, amit a falakon belül is mondanak az emberek, hogy akkor megint jó lesz. Hogy lehet épp azt akarni, amit azok is akarnak, akiket megkínoznak. Nekik az a börtön, hogy soha nem tudhatják meg, mit akarnak azok, akiket ütlegelnek, s ha úgy adódik, hidegvérrel keresztüllőnek. Nem láthatják a falon túl élő apákat apáknak, és az anyákat olyannak, mint az ő feleségeik, akik meleg levest főznek hétvégén a gyerekeiknek és mesét mondanak lefekvéskor az aranyhajú királylányokról, s az őértük küzdő vitézekekről. Ha úgy látnák őket, nem lennének alkalmasak a feladatra. Nem érezhetik azt, hogy apát ütnek és anyát ütnek, csak azt, hogy a rossz géneket kell verni és leölni, és ki tudna együttérezni a génekkal. Vagy pontosan tudják, csak meg vannak fenyegetve, hogy kivégzik őket is, ha nem teszik, ami meg van parancsolva. Nem, nem tudják.

A „PRAGMATIKUS ÉRZÉKETLENSÉG”

FELADATOK (frontálisan és csoportozva)

Reflektálás: Apa lánya lelki állapotára, magatartására alkalmazta Puskás Panni kritikus a „*pragmatikus érzéketlenség*” kifejezést!

Ráhangelő frontális munka

Idézzétek fel a monodráma nyitó jelenetét a következő mondatok után: „Nem féltem, nem lehet félni, mert aki fél, annak biztosan vége. Nem lehet érezni, mert aki érez, az nem bírja ki.”

Mit tudtunk meg Apa lányának erről a „tulajdonságáról”? – IDÉZET

(Majd olvassátok tovább a részletet)

Csoportmunka:

- Beszélgétek meg a „pragmatikus érzéketlenség” szó szerkezetet a szó jelentésének árnyalataival! – lásd: cédulák a csoportoknál
- Olvassátok és idézzétek fel a csoportban a hősnőre vonatkozó 4. és 6. jelenet részleteit!
- Fogalmazzatok meg képviselőkön keresztül a csoport véleményét erről a személyiségváltozásról! (Milyen hatással vannak ezek a történések a szójelentés eddigi tartalmára?)

Frontális: Hallgassátok meg a falakkal zárt terület őreinek viselkedéséről szóló részletet! Mit gondoltok az ő „pragmatikus érzéketlenségükről”?

CÉDULA A CSOPORTOKNAK

Pragmatikus: az adott feltételek közt célszerű, gyakorlatias, gör pragmatikosz, cselekvő, tevékeny, tettekrész

Az őrök a falon belül	Apa lánya
<p>4. jelenet kezdete – Pont azt mondják, amit a falakon belül is mondanak az emberek, hogy akkor megint jó lesz. Hogy lehet épp azt akarni, amit azok is akarnak, akiket megkínoznak. Nekik az a börtön, hogy soha nem tudhatják meg, mit akarnak azok, akiket ütlegelnek, s ha úgy adódik, hidegvérrel keresztülllőnek. Nem láthatják a falon túl élő apákat apáknak, és az anyákat olyannak, mint az ő feleségeik, akik meleg levest főznek hétvégén a gyerekeiknek és mesét mondanak lefekvéskor az aranyhajú királylányokról, s az őértük küzdő vitézekről. Ha úgy látnák őket, nem lennének alkalmasak a feladatra. Nem érezhetik azt, hogy apát ütnek és anyát ütnek, csak azt, hogy a rossz géneket kell verni és leölni, és ki tudna együttérezni a génekkel. Vagy pontosan tudják, csak meg vannak fenyegetve, hogy kivégzik őket is, ha nem tesszik, ami meg van parancsolva. Nem, nem tudják.</p>	<p>1. jelenet kezdete – Nem féltem, nem lehet félni, mert aki fél, annak biztosan vége. Nem lehet érezni, mert aki érez, az nem bírja ki. Elcseréli az életét érzelmekre, hogy legalább fájjon, ha már fájhat, és megbújik a fájdalomban addig, amíg el nem pusztul, és kockára teszi a rokonai és a gyerekei életét is. Nem segítség lesz, hanem egy kolonc, aki mindenkit magával ránt az érzelembe. Tettenértek, gondoltam. Tudtam, hogy milyen büntetés vár rám. És az történt, amiről tudtam, hogy történni fog. Fogda. Vallatás. Nem éreztem, hogy fáj, amikor fájt.</p> <p>Az őr kinyitotta a vallató ajtaját. Belökött. Be kell löknie, mert az a szabály, hogy így kell bánni a fogvatartottal. Nem estem el. Gyenge voltam, mert napok óta nem ettem. A fejem húzni kezdte lefelé a testemet. Álltam a tiszt előtt, ahogyan egy fogvatartott áll, kicsit megroggyant testtel. A ruhám koszos volt és tépett, ahogyan minden fogvatartott ruhája. Mindenki egyforma, gondoltam, nem csak azok, akik egyenruhában vannak.</p>

	<p>4. jelenet – Nem mutattam, hogy mit érzek, mert nem volt szabad, vagy már nem is éreztem, hiszen olyan volt a pusztulás és a pusztítás, hogy már nem érzett az ember semmit, nem éreztem annak a kisiúnak a fájdalmát, olyannak láttam, ahogyan az állatokat ölik le, mintha állat lett volna, és miért is éreznék fájdalmat egy állat pusztulásakor?</p>
	<p>6. jelenet kezdete – ... csak kettőben volt szuszogás, a többiben nem. Nem éreztem semmit.</p> <p>Ahhoz képest, hogy hányat mentettünk ki, ez elenyésző, gondoltam. Pedig tudtam, hogy azoknak az anyáknak és apáknak ezek a gyerekek a gyerekeik voltak, a megmentett többiek semmit nem csökkentenek a fájdalmukon. Nem kell megtudniuk, gondoltam, úgyis meghalnak, jobb úgy meghalni, hogy az élő gyerekeikre gondolnak.</p>

FELADATOK A KÖVETKEZMÉNYEK szövegeire

Csoportmunka:

1. Olvassátok el a 4. és 5. jelenet részletét! Mi a hasonlóság és a különbség a két látomás között? – IDÉZETEK
2. Nevezetek meg egy-egy fogalmat, amely összefoglalja a két részlet problémáit!
3. Beszéljétek meg, hogy disztópikusnak tekinthető-e
 - a) az emberség szintű jövőkép?
 - b) a hősnő személyes jövőképe?

KÖVETKEZMÉNYEK

4. jelenet – Bárkit is tudhat az ember szeretni, ha egyszer ennek vége lesz? Ki tud-e a szíve keménységéből törni? Vagy hiába lesz vége az egésznek, a világ immáron örökre kietlen marad?

Hallgatag vándorok leszünk, akik nem beszélnek a múlttól. A fogvatartók a gonosztetteiket hallgatják el, a fogvatartottak a szenvedéseiket, a rokonaik megkínóztatását. Eggyé válnak a régi ellenségek, együtt hallgatnak a közparkok padjain üldögélve, együtt egy hatalmas cellában, aminek a falait azokban az években emelték, amikor még fogvatartók és fogvatartottak voltak.

5. jelenet – A gyerekek meg tudják majd, hogy hány velük egykorút mentettem át a falon, s azt akarják, hogy őket is mentsem meg azzal, hogy szeretem őket, és majd állnak ott, néznek rám, mama, mama, szeress. Mama, szeress. Egyszer a kisebbik azt mondja, mama szeress, mi is idegenek vagyunk és sír, hallod, mama, idegenek, s hogy jobb volna, ha el lenne falazva egy városrészbe, és jönne az anyukája, aki kimentené onnan. És tényleg el lesz falazva a szeretetlenségbe, de onnét senki nem tudja őt és a testvérét kimenteni. Mama, szeress, mondja sírva, és én csinállok olyat, amit csinálni kell ilyenkor, de mi lesz, ha nem lesz szíve annak a simogatásnak?

A TÖRVÉNYRŐL – TÖRVÉNYEINKRŐL

Szophoklész **Antigoné** című tragédiájában Antigoné és Kreón konfliktusának oka a törvény kettős természetéből származó eltérő értelmezés volt.

a törvény kettős eredetű

1. *physiszisz* – az örök, íratlan, isteni/természeti törvény – amely az egyén által elfogadva belső, erkölcsi törvénné válik
2. *nomosz* – a polikai, társadalmi változásokat követő, ember által alkotott, írott/kihirdetett törvény, amely minden állampolgárra vonatkozik

Konfliktus születik abból, ha a *nomosz* ellentétbe kerül a *physiszisz*szel

– Temesd el halottaidat! – szól Zeusz egyik törvénye. Antigoné erkölcsi törvénye is ezt parancsolta.

– A városra támadó, immár halott Polüneikészt eltemetni tilos. Aki e törvényt megszegi halállal lakol – parancsolja az új király, Kreón.

Ismeritek a görög tragédiát, Antigoné és Kreón döntését, sorsát egyaránt.

FELADAT csoportmunkában

1. Vitassátok meg, mi a kapcsolat Antigoné és az Apa lánya helyzete, döntései – és sorsa között! *Használjátok ehhez segítségül a következő részletet a monodrámából.*

„Emberek, mondtam, de nem hangsúlyoztam, hogy ők is emberek, hogy nekik is épp olyan joguk van az élethez, mint bármely más embernek, csak annyit mondtam, emberek.

Én nem ismerek olyan törvényt, aminek ellene tettem volna, az én törvényem azt mondta, hogy azt kell tennem, amit tettem. Mondtam, holott pontosan tisztában voltam azzal, milyen elbírálás alá esik az, amit csináltam.

Vallatótiszt: A törvény az, amit kihirdetnek, nincsenek külön törvények, amelyek felülírnák azt, amit a törvényhozó meghozott.

Van belül egy mérce.

Vallatótiszt: Nincs. Erkölcs, ugyan már. Erkölcs nincs, csak törvény van, amit el kell fogadni. Nincs erkölcsi törvény. Az erkölcs megállapodás kérdése, s most abban állapodtunk meg, hogy ezeket az ártalmas lényeket kiirtjuk a világból, elkülönítjük, majd megsemmisítjük őket. Aki ezt akadályozza, az törvényt sért és halálra van ítélve.”

POLÉMIA

FELADAT csoportmunkában – 4 csoport

Az előadás a konfliktushelyzetben lehetséges sokféle magatartásra, erkölcsre világít rá. Ezzel kapcsolatosak az alábbi szöveg- ill. kritikarészletek állításai is.

(Választanak egy számot, az alapján kapják meg a szövegeket, amelyekkel majd dolgoznak.)

a) A csoportban fogalmazzatok meg 5-7 mondatban a véleményeteket a szövegidézetekkel kapcsolatban: egyetértetek, vitatjátok, kiegészítitek ezeket? Állításotokhoz idézzétek meg az előadás egy-egy emlékezetes pillanatát! Készüljete fel a bemutatásra!

1. Túlságosan adja magát manapság, hogy egy kortárs bábelőadásba a bábót mint motívumot és metaforát is beeléssük (hasonlóan ahhoz, amikor egy kortárs táncelőadásról a testből kiindulva gondolkozunk), mégis feltűnő, hogy a szereplők – legyenek áldozatok vagy örök – irányítva és kiszolgáltatva cselekszenek, hasonlóan a színész által mozgatott bábokhoz. *(egyperces kritika)*

2. „van egy háború, mindenki ennek a helyzetnek a kiszolgáltatója.” Feltárul, hogy „háborús helyzetben az ember milyen felelősséget akar vállalni, és milyen döntéseket hoz.” (Hoffer Károly)

Mi irányítja, mi mozgatja

- a fogvatartókat
- az öröket
- a fogvatartottakat, az áldozatokat?

Eközben a **valódi bábok késleltetve jelennek meg** az előadásban (2. jelenet vége), roppant változatosan: egy félig megevett kenyérszelettel kezdve egy széken át a klasszikus bábokig sok mindenből lesznek karakterek a színpadon. (egyperces kritika)

b) Mi lehet az ápolónő rendkívüli és kockázatos tettének motivációja?

- *Egy olyan nő áll előttünk, akit elszakított az élet rajongva szeretett apjától, és élete értelmét abban találta meg, hogy gyerekeket szakítson el örökre szüleiktől, holott ő maga éppen az elszakadás miatt lett magányos és boldogtalan. Mindezt csak finoman hozza tudtunkra az előadás, és természetesen nem von le sokat annak az értékéből, hogy a nő munkája miatt több ezer gyermek menekült meg a biztos haláltól.* (Puskás Panni)
- *... a mentés során ez a nő ugyanazt „élteti át” a gyerekekkel, mint amit ő élt át annak idején az apja elvesztésekor. Hiszen ahhoz, hogy kivigye a gettóból a gyerekeket, el kell őket szakítania a szüleiktől.* (Gyürky Katalin)
- *Nem tekintett hősként magára, mert a hős szó idegesítette. Azt mondta, azt tette, amire nevelték: segíteni az embereknek a bajban. Nem megkülönböztetve őket egymástól ilyen-olyan szempontok szerint.* (Kurucz Adrienn)

c) Vádak – vallatás – vallomás

1. vallatótízt

Szükség volt a félelemkeltésre, hogy úgy érezze kockázatos, hogy amikor választ csak azokat válassza ki, akikkel gond nélkül át lehet jutni, az okosakat és az ügyeseket, a legjobb genetikai állományt...

Nem tudtak semmit.

Vallatótízt: De mindent tudtunk.

Be akarja koszolni azt, ami történt, hogy ne annak látsszon, ami volt.

Vallatótízt: Mért, minek kéne látszania?

Emberséges cselekedetnek. (2. jelenet)

Vallatótízt: Ez gyilkosság, érti!

Gyilkosság, mondta, hogy valaki, egy jóra való és törvénytisztelő irgalmas a zárdából elmondta és ők megtalálták a gyereket tetemét, s hogy most mondjam azokat az érzélgős mondatokat, hogy emberek, meg emberséges cselekedet.

Vallatótízt: Hol van ebben az emberség? Mi ebben a jó, mi abban a jó, hogy meghaltak.

Nem tudtam, hogy meg fognak, mondtam, van olyan, hogy nem az következik a dolgokból, amit szeretnénk, ha következne, hanem épp az ellenkezője.

Vallatótízt: Miben különb magá, mint én? Semmiben. Épp olyan, mint én, olyan, mint mi, csak mi nem hazudunk. Most hallgat? Nem akar mondani valamit.

Nem akarok, mondtam. Gyilkos, mondta megint az arcomba okádva a hangokat.

Vallatótízt: Vigyék ki a városi erdőbe. Nem akarok hallani tőle semmit. (6. jelenet)

2. önvallomás

-...saját fogvatartóját is, önmagát vallatja. Az önvallatás aktusa abban a jelenetben lesz igazán megrázó, amelyben kiderül, hogy az egyik mentőakciónál a gyerekek holtan érkeztek meg a falon kívüli rejtekhegyükre. A szembesítésnél megszűnik morális fölénye a tartótízzel szemben, hiszen gyilkos, akárcsak ő... (Puskás Panni)

A HŐSNŐ ÉS MAGÁNÉLETE

APA és MACSEJ

az elveszett Paradicsom és az Újvilág

FELADATOK Apa lánya emberi kapcsolatairól – csoportmunka

Az élet nagy szerephelyzetei: Mindannyian gyermekek vagyunk: anyánk-apánk lánya-fia. Életükkel, szavaikkal, tetteikkel formálnak minket.

- Beszéljétek el egy-egy emlékezetes gyermekkori élményeteket a szüleitekkel, pl. milyen gondolatokat, mondásokat, szokásokat tanultatok/hoztatok tőlük, amelyek ma is befolyásolnak benneteket. Legyen szó munkáról, családról, gondoskodásról, örömről, veszteségről, mások sorsáról stb.
- Apa lánya az előadás címe. Hogy látjátok, jó választás volt ez az alkotók részéről? Nem fontosabb egy konkrét személynév, mint ez a státusz? – 2. jelenet

Felkészülés a vitára: az alábbi kritikusi véleménynek és a Macsejre vonatkozó 3.,5.,6. jelenet részletének megismerése és összevetése után fogalmazza meg a csoport 5-7 mondatban az álláspontját: egyetért vagy vitatja az állításokat!

A másik kiugró téma a *szerelem*, de főleg a félelem az arra való képtelenségtől. A szerelmes férfi és a birtoklás elutasítása. Hogyan lehetne másé, ha ő önmagáé szeretne maradni? Tényleg kiöli a gyengédséget egy nőből, ha megszűnik pusztán nőnek lenni, és hőssé válik? Vagy ez csak maga a háború, ami mindent elpusztít maga körül? Az ember választhat, hogy érezni akar vagy életben maradni. *(részlet Gubán Mária kritikájából)*

APA	MACSEJ
<p>2. jelenet vége</p> <p>Ment akkor is, amikor a sűrűn lakott épületekben felütötte fejét a tifusz. Olyan diadalmas volt ez a betegség, mint egy hadvezér, hisz egy betegből másnapra tíz lett és tízből száz. Micsoda vérengzés. A tetvek, amelyek a kórt hordozták mindenütt ott nyüzsögtek. És az apu akkor egy lett a megfertőzöttek közül, mert az orvos is csak törékeny testből van, megkapja bármennyire is óvatos. Én gyógyítok, mondta, bár már tüzelt benne a láz, én gyógyítok, de hamarosan ágynak esett, égő testtel hevert ott, s napról napra látszott, nincs mód a gyógyulásra. Apu, apu, ugye nem halsz meg. Nem, kislányom, én soha nem halok meg, ott leszek melletted mindig, fogom a kezéd és megpusztilom az arcodat, ha félnél. Apu, apu, már <i>nem fogod, apu, hallod</i>, de már nem hallott, csillogtak a szemei, olyan volt, mintha lámpákat gyújtottak volna benne. Meghalt és itt hagyott engem. Tíz éves voltam. Itt hagyott, azzal az érzéssel, hogy hogyan lehet ezek után élni, ha nincs, aki fogná a kezem.</p>	<p>3. jelenet kezdete</p> <p>Az Újvilág utcán ... egy kirakat előtt álltam, amikor mondta egy ember nekem, hogy törjük át a falat, ami bennünket örök magányra kárhoztat és legyünk egyek. Hozzám nyúlt, megfogta a kezem, az idegenek közül való volt, bár akkor még nem volt körülfalazva az életük, kevésbé látszottak idegennek. Magához húzott és éreztem, hogy megroppan előttem az a torlasz, ami elrekeszt másoktól, hogy ezek nem kőből rakott védművek, hanem csak jéghegyek, amelyek rögtön megolvadnak, ha egy másik test közelébe kerülnek. A testmelegtől meglágyulnak és elcsorognak. Fogja a kezem, olvad a jég, emelkedik a tenger fedele.</p> <p>És amikor már majdnem minden jég elolvadt én akkor mondtam, hogy nem akarom, Macsej. Nem akarom. Onnan ébresztettem fel, hogy nem akarom. Nem akarok kitörni abból a fájdalomból, amibe beleszoktam, nem akarok azok nélkül a korlátok nélkül élni, amiben otthonos vagyok.</p>

Bolyongtam az utcákat, ahol korábban az apuval jártunk. Köszöntem azoknak az embereknek, akiket meggyógyított, hátha az ő szemükből egyszer mégis az apa fog visszanézni, de nem nézett vissza csak az a valahai beteg ember, a szemeink találkozásában nem állt az a férfi, aki korábban az apám volt. Elszakítottak az apámtól, kiűztek abból a paradicsomból, ahol vele együtt éltem. Immáron csak idegenség maradt nekem, idegen világ, idegen emberek. Nem a vérem miatt, nem a hitem miatt, csak mert elveszítettem a világot, amiben élni akartam.

3. jelenet vége

Este volt, már csak arra volt időm, hogy kicsit egyek és megmosakodjak, holnap megint korán indulok. Az ágyban arra a férfira gondoltam, aki össze akarta törni a falakat a szívem előtt. Először az egyik bontja el, gondoltam, s az a férfi már elbontotta, amikor hozzámért. Védtelen volt, amikor azt mondtam, nem akarom. Teljesen védtelen. Levette rólam a kezét. Te nem akarod? Ez nem olyan, hogy mindenki akarja? Nem, mondtam, én nem. ... Nem akartam az övé lenni, mert akkor nem maradhatok a magamé.

5. jelenet

Álltam az Újvilág utcában egy kirakat előtt és akkor jött oda hozzám, hogy bontsuk le azokat a falakat, amelyek elrekesztettek minket egymástól és én azt mondtam, nem. Nem akarom lebontani, én nem az egyéni boldogulás útját járom, én azért kell, tegyék, hogy az embereknek legyen jobb, a világnak, mondtam, hogy nekem ez a feladatom, s nekem csak feladatom van. Az egyéni boldogulás útja nem érdekel.

6. jelenet vége

Már akkor is keresett, hogy hol van az az ember, aki én vagyok. De hiábavaló volt minden keresés, mert sehol nem talált, olyan voltam, mondtam, mint egy üres ékszerdoboz, amiből a rablók kilopták már az ékszert.

Találkozások

Az előadás poétikus és katartikus zárata Apa lánya újbóli találkozásait mutatja be az életét meghatározó két férfival. Hogyan és miért történik mindez?

Idézzétek fel a zárókép tér-, fény- és hangviszonyait

Csoportonként 5 szóval/szószerkezettel!

Feloldásként és lezárásként olvassátok fel a jelenetet!

6. jelenet vége

Vertek, de csak rövid ideig éreztem, mert én is egy voltam azok közül, aki gyenge. Nem élvezet az olyat rugdálni, aki nem akar védekezni. Én meg már rég nem voltam ott, ahol azok az örök voltak. Az apu kezét fogtam, ő meg felemelt, hogy kislányom, itt vagyok. Soha nem engedem el a kezedet. Biztos apu, kérdeztem, ő meg csak mondta, hogy biztos. Örökre így marad. Mentünk, a másik kezében volt az orvosi táska. Ő meg tud mindenkit gyógyítani, mert ő olyan, hogy egyik kezében van az élet és a halál, a másik kezében meg én, és ő engem szeret azzal a másik kezével, meg a szívével a testében. Mondta, hogy van szív ott és dobog, hogy az a testünk motorja. Nem tudom, mennyit feküdtem ott. Mikor magamhoz tértem egy ember tartott a kezében ...

6. jelenet vége

... Mikor magamhoz tértem egy ember tartott a kezében. Alig láttam az arcát, de ismertem ezt az arcot, ő vitt és én ismertem őt, ismertem a lélegzetét, ismertem a teste szagát.

... Mondta, hogy engem keresett, ahogyan keresett már akkor is, amikor azt mondta ott az Újvilág utcában a kirakat előtt, hogy hagyjuk ledőlni köztünk a falakat.

... *És vége van annak, ami volt, kérdeztem.*

Vége, mondta.

Akkor én sírtam és azt éreztem, hogy falak omlanak le bennem, és jéghegyek olvadnak meg bennem és megemelkedik a tenger fedele, és csillog a nap azon a víztetőn. És a férfi, akit ismertem, vitt az ölében tartva, és az összetört test olyan puhán simult hozzá, ahogyan gyerekek simulnak a menekülő anyák ölébe, ahogyan a szív simul a szívburokba. És ott dobogott az én szívem ebben a burokban, és ott dobogott az én megkínzott testem ebben a burokban az ő szívének ritmusában.

(a kép a wikipédiáról származik)

AZ EMBERMENTŐ IRENA SENDLER

1910 – 2008

Irena Sendlert gyerekkora óta szoros szálak fűzték a zsidókhoz. Édesapja Dr Stanislaw Krzyzanowski, egy Varsó melletti kisvárosban praktizált, legtöbb páciense szegény zsidó volt. akik közül sokakat ingyen gyógyított. Az apa 1917-ben tifuszban halt meg. Elkötelezett orvosi szolgálatáért a zsidó közösség támogatta a katolikus Irena továbbtanulását. Irena Sendler a német megszállás alatt Varsóban élt, a szociális osztályon dolgozott. Embermentő tevékenységét a háború kitörésekor, 1939 őszén kezdte el. 1940 novemberétől a németek több mint 450 ezer zsidót zártak a varsói gettóba. 1942-től Irena ápolónőként bejárhatott oda, így megkezdődtek a Żegota (Zsidómentő Tanács) gyermekmentő akciói. 1943-ban a Gestapo letartóztatta Irenát, aki a kínzások ellenére sem vallott, halálra ítélték. A Żegota azonban megvesztegette a kivégzésért felelős németeket, akik eszméletlenül, kezeit és lábait eltörve egy erdőben hagyták a megkínzott asszonyt. Elrettentésül azonban azt terjesztették róla, hogy meghalt. A háború végéig elrejtőzve élt, de folytatta a zsidó gyerekek mentését.

A háború után kiásta a gyerekek adatait tartalmazó üvegeket, és megpróbálta megkeresni a gyerekeket, hogy visszatérhessenek a szüleikhez, akik azonban majdnem mindannyian a treblinkai haláltáborban vesztették életüket.

Kitüntetései:

1965-ben a Jad Vasem Sendlert a Világ Igaza címmel tüntette ki,

2003 Fehér Sas-rend Lengyelország legmagasabb civil kitüntetése

2003 Washington Jan Karski-díj bátorságáért és jó szívéért

2007 április 11-én ő kapta meg legidősebb korában a Mosolyrend kitüntetést.

Nobel-békedíjra jelölik – de azt Al Gore (amerikai alelnök) kapta meg

Életéről film készült: Irena Sendler bátor szíve (The Courageous Heart of Irena Sendler, 2009) - rendező John Kent Harrison

FORRÁSOK

publicisztika

a Budapest Bábszínház honlapja, az Apa lánya színlapja

<https://budapestbabszinhaz.hu/babszinhazeloadasok/apalanya/#1503993551836-8dade7fb-7758>

Hoffer Károllyal

Gócza Anita beszélgetett

<http://szinhaz.net/2019/02/28/lelke-van-a-targyaknak/?fbclid=IwAR1Y0GwF3->

szinhaz. szerk. áttekintése

<https://szinhaz.hu/2018/12/15/apa-lanya-egy-nem-gyerekeknek-valo-babeloadas-a-budapest-babszinhazban>

Kovács Emőke interjúja Háy Jánossal

<https://szinhaz.hu/2016/09/27/nem-biraloja-vagyok-egy-sorsnak-hanem-feltaraja-interju-hay-janossal>

Puskás Panni kritikája

https://www.revizoronline.com/hu/cikk/7741/hay-janos-apa-lanya-budapest-babszinhaz/?fbclid=IwAR-2Zvc9et8oTOcb_ocYd20d_TrhPZikiYG8QgDCRtcdMtFvn7u-KOOP56SI

Malik Andrea kritikája

<https://deszkavizio.hu/van-e-visszaut-a-szeretelensegbol-kritika-az-apa-lanya-cimu-eloadasrol/>

Gabnai Katalin kritikája

<https://szinhaz.net/2019/01/10/gabnai-katalin-kitoressek/>

Gyürky Katalin

<http://www.haon.hu/dobozokbol-feltarulo-sorsok/4192911>

egyperces kritika

<https://jegy.hu.webbandflow.co.uk/blog/szinhaz/budapest-babszinhaz-apa-lanya>

Gubán Mária kritikája

<https://apokrifonline.com/2019/04/12/a-fertozes-veszelye-szinhazkritika/>

John Theatre kritikája

https://szinhazikritikak.blog.hu/2019/03/05/apa_lanya_budapest_babszinhaz?fbclid=IwAR3VieJfFFc6av-tQmR1nJXf9WbLlkn-qjx8QWf6MMRc_AP9L8SRgXlmBbFk

Irena Sendlerről

L. Horváth Katalin

<http://librarius.hu/2015/11/19/szerszamosladaban-szemeteszsakban-koporsoban-csempeszte-ki-a-gyerekeket-irena-sendler-apolono/>

Kurucz Adrienn ismertetője az előadás kapcsán Irena Sendlerről

<https://wmn.hu/kult/50244-zsakokban-koporsokban-hullak-ala-rejtve-csempeszte-ki-a-gyerekeket-az-apolono?fbclid=IwAR38tQMRAsNp28MuaG6LE9YqSWAmvqzjXJ6XoKmSwzgYoUy-JCxTzbf-fNY>

audiovizuális források

riport a bemutató előtt az alkotókkal 3:14'

<https://www.facebook.com/kult30/videos/1028174964057470/>

az előadás ajánlója 1:30'

<https://www.youtube.com/watch?v=OFavYnrEBwA>

SZÍNLAP

Apa lánya

Író: Háy János

Dramaturg: Gimesi Dóra

Zeneszerző: Presser Gábor

Látványtervező, rendező: Hoffer Károly

Szereplők: Pallai Mara

Az előadás helyszíne: Ország Lili Stúdió

A bemutató időpontja: 2018. december 13.

Az oktatási segédanyag a Magyar tanárok Egyesületének közreműködésével készült.

Készítette: Bús Éva

